

Bland djur och djävlar i Vår Herres drivhus.

Hos dem, som förvaras i Vår Herres dunkla kylskåp - Norra Europa - lär alltid finnas en dold längtan till sol och värme. Särskilt befogad blev en sådan längtan i oktober 1952, då det länge varit rätt så djåkligt i det kylskåpsfack, som kallas Sverige. Vetskapen om, att man numera på några timmar, litet mer än ett dygn, kan komma ned till ekvatorn gjorde mig denna längtan övermäktig. En kulen novemberdag kunde jag också från ett SWISS-AIR plan konstatera, att Vår Herres dunkla kylskåp vid den tiden sträcker sig ända ned till Alperna. Men när alpdörren till skåpet slog upp blev det annat. Dörrposterna, Mont Blanc och Matterhorn, tindrade vita i solen. Framför dörren låg den italienska stöveln utslängd, putsad och blank. Med den rent av chockerande hastighet trafikplan presentera, var man snart nog rakt över "sporrén", där en rikligen arroserad déjeuner serverades. Planet hade liksom smittats av passagerarnas vindåsighet, ty det dröjde ej länge innan det dunsade ner på Athéns flygplats. Föga hade man sett av Hellas från den stora höjden. Ett nästan oanständigt sätt att turista, men fort går det, alldeles för fort. Det låg därför nära till hands att bromsa ned till måttlig framfart genom att stanna några dar i ett land, där måttans ideal också på sätt och vis är realiserat i klimatet. Förresten kan det aldrig vara nyttigt att från ett kylskåp störta rakt in i ett drivhus.

Mitt fönster i Athén slås tidigt upp denna ljumma novembermorgon. Akropolis-klippan fångar just de första solstrålar, som sila fram över bergen i öster. Nu är alltså den högtidliga stunden inne, då Pallas Athénes guldhjälms började tindra i de tider gudinnans bildstod var det centrala inne i Parthénon. Gudinna är ju borta som så mycken annan härlighet där uppe, men än står som bekant det urgamla templets silhuetten märkligen orubbad efter alla de strider, som gått fram över klippan, där Muhammeds skaror beto sig fast i det sista. Nyss grepo ju också den moskovitiska Muhammeds anhängare i Athén till svärdet; måtte det vara ett gott varsel, att även de rönt det öde, som enligt bibeln skall drabba dem, som välja denna utväg. Just i dessa dagar beseglades f.ö. deras nederlag i det att Greklands Mannerheim - Papagos - med stor majoritet valdes att leda det grekiska folkets öden.

Helt säkert var det detta och närliggande ämnen som diskuterades, lugnt och värdigt, vid ändlösa rader starkt kaffe av de mångtusende athénare, som i aftonsvalkan, likt klumpar av svärmande bin, överbefolkade gatuserveringarna, då jag for ut till Athéns flygplats. Nu väntade drivhuset på mig. Nästa dag var jag i Nairobi.

Nairobi är som bekant huvudstaden i den engelska kronkolonien Kenya och ett slags centrum för hela brittiska Ostafrika (omfattar utom Kenya, kungariket Uganda, mandatområdet Tanganjika och protektoratet Zanzibar). Själve Winston Churchill går i god för (My African journey), att detta väldiga område hör till det ur natursynpunkt mest storslagna och omväxlande, Afrika kan bjuda på. Till Nairobi kommer man från Sverige på ca. ett dygn, man kommer till en jämförelsevis högt belägen del av landet med ej alltför utpräglad drivhusvärme och man har där många utvägar att kombinera ihop de möjligheter, som bil, buss, järnväg och flyg erbjuder för att utan större strapatser genomföra ett turistiskt svep.

Vår Herre har visligen sörjt för, att detta område geografiskt sett fått en viss reda, vilket framgår av följande geologiska anekdot: Då vår planet ännu var i den glada slyngelåldern, fick den en skrattrynka med början någonstans i Libanon. Rynkan passerade vidare Röda Havet, därefter genom Abessinien, gick sedan rakt söder ut genom Kenya och Tanganjika ända ned mot Sydafrika. Det är denna skrattrynka, som nu på planetens mer stadgade och allvarliga dagar fått namnet

Great Rift Valley - en mångmilabred, hundramilalång dalbotten, omgiven av mäktiga nord-syd-gående åsar. Detta är Ostafrikas pampiga axel, omgiven av en rad drabanter, vilka likt vaktorn markera dess sträckning. Bland dessa återfinnas Afrikas högsta berg, bl.a. Mount Kenya (5.242 m) och Kilimandjaro (6.010 m), som sticka upp glaciärprydda toppar över högsletterna runt Nairobi. Västerut från Great Rift Valley möter man Nilens källsjöar, bl.a. inmanhavet Lake Victoria. Som man kan förstå av denna översikt utgör allt detta ett turistiskt smörgåsbord av jätteformat med massor av primörer.

Jag grep först itu med det småvarma på detta smörgåsbord, representerat av de här och där ännu varma, jämförelsevis nyligen slocknade vulkanerna Mount Kenya och Kilimandjaro, som ligga inom en dagsresas avstånd med buss från Nairobi.

De missionärer, som någon gång i mitten av 1800-talet voro de första vita, som skådade bergen, sände hänfödda beskrivningar om dessas tindrande snötoppar. De blevo emellertid ordentligt åthutade av vetenskapen, som då ej tillät snö under ekvatorn. Bergen hava likväl fortsatt att framgångsrikt trotsa vetenskapen och sända strömmar av smältvatten ned utefter bergssidorna, förvandlande dessa till botaniska paradis. Vid Mount Kenya spelar emellertid just nu Mau-Mau ärkeängels roll, stående bokstavligen med bårt flammande svärd, drivande turisterna ur detta paradis, så att mitt besök blev ej alldeles lyckat. Desto bättre blev resultatet vid Kilimandjaro. Färden dit går över ett hörn av den väldiga, brännheta Massaislätten, där ödsligheten avbröts av en och annan boskapshjord, vaktad av spjutbeväpnade massaier med grym uppsyn. En och annan antilophjord dök också upp och jag hade turen att få skåda både bufflar, giraffer och zebror. Så småningom dyker en blånande klump upp ur soldiset vid horisonten och fram emot eftermiddagen var jag uppe vid Afrikas takryttare, Kilimandjaro. En bestigning av högsta toppen erbjuder inga alpinistiska svårigheter men kräver en veckas tid, prima form och en hel karavan, vadan jag nöjde mig med lustvandringar i de lägre regionerna. Det är ett dramatiskt vackert landskap med vattenfall och raviner; barrträdskogar kontrastera bizarrt med infödingarnas överallt insprängda bananplanteringar. Kilimandjaro hör till de tätast befolkade plantageområdena i Ostafrika och trampar man uppför bergsstigarna myllrar det "ackurat som på Carl Johann" skulle en norrman säga. Det var en påfallande skillnad mot Kikuyu-folket uppe mot Mount Kenya, här voro alla vänliga, alla hälsade, en och annan äldre, som lärt sig verkligt folkvett, gjorde halt och front eller störtade fram och tryckte den vite främlingens hand. Om kvinnorna gällde: Ju snyggare desto skyggare.

Efter vallfärder till bergjättarna tog jag en morgon tåget upp till Ugandas huvudstad Kampala, uppe vid Lake Victoria. Tågresan tar mer än ett dygn; det är en veritabel berg- och dalbana, som tvärrar över Great Rift Valley och som säkert kostat järnvägsbyggarna massor av hårda ord, men som nu avlockar turisterna desto fler hänfödda utrop.

I Kampala hade jag ingått fraktavtal med en Safarifirma, som för en rimlig penning åtagit sig att föra mig och ett par yankees på en 10 dagars rundtur i bil västerut med vändpunkt vid Kivusjön på belgisk mark samt tillbaka till Uganda.

Uganda befanns redan av de första upptäcktsresandena vara ett väl organiserat kungarike med jämförelsevis intelligent och hygglig befolkning. Utvecklingen har därför varit snabb, och som det påstås, mycket lyckosam. F.n. regerar ganska enväldigt en fint oxfordbildad negerkonung, givetvis påpassligt sufflerad av brittiska kronans representant. Huvudstaden Kampala gör också ett utomordentligt gott intryck med trevligt planerade stadsdelar för både vita och infödda. De möjligheter den brutna terrängen erbjuder, äro väl tillvaratagna. Uppe på en dominerande höjd reser sig sålunda Ugandas Riddarholmskyrka - egentligen en pampig infödingshydda under ett enormt halmtak. Där sova nu Ugandas avlidna kungar, bl.a. Mútshú I, Stanleys gamle vän. Föga anade väl denne grymme hedersman, att den bibel, som Stanley stack i hans svarta näve, skulle bli ett frö till så stora och snabba skördar. Jag syftar då närmast på de två stora katedraler, en katolsk och en pro-

testantisk, som från var sin kulle blicka ut över staden och mot en tredje kulle, där Afrikas negeruniversitet Makerere fått sina ganska imponerande byggnader. Det hör till historien, att på sin tid etablerade de nyomvända katolikerna och protestanterna ett veritabelt religionskrig efter prima europeiskt mönster, årgång medeltid. Det var alltså ej första gången frågan om den obefläckade avlösens dryftats med blodiga argument.

Jag lämnade så en dag denna negercivilisationens brännpunkt och fördjupade mig i de omväxlande trakterna västerut, dit Safarin gick i bekväma dagsmarscher om ett par hundra kilometer. Än gick färden uppför och utför branter, än över öde slätter tills vi nalkades belgiska gränsen, där bergmassivet Ruwenzori sänder fram sina utlöpare av tropisk skog. Efter dagar av sightseeing och betraktande av vilda djur kommo vi så till vändpunkten, Kivusjön. Det hade talats mycket om denna sjö, om det kringliggande berglandskapet och den ännu verksamma vulkan, som dominerar den. Vulkanen är säkert mycket hög, ty dess namn är så långt, att det här utelämnats. Det jag fick se kom mig att avbryta Safarin för att ordentligt få avnjuta denna enastående vrå av världen. Frestelsen av tropiska sammetssvarta nätter med arabesker av eldflugor är svår att motstå. Vid Kivusjön stegrades effekten genom skimret från den eldstod, som kröner vulkanen och genom täta blixtar från eviga nattliga åskväder i de kringliggande bergen.

Sedan jag genom en färd i världens lusigaste ångbåt slitit mig ur Kivusjöns förtrollning, gick det vidare söderut mot nästa sjö, den ca 700 km långa Tanganjika. Bilfärden gick genom ett landskap, som jag skulle vilja kalla ett i alla tre dimensionerna förstorat Telemarken. T.o.m. infödingarna äro förstorade. Här bo nämligen spridda grupper av Vantussi-stammen, känd för sina danser, vilka på ett troskyldigt dramatiskt sätt illustrera hur det går till att vidmakthålla denna ras, där männen mäta sina modiga 2 m i längd.

Vid Tanganjikas strand möttes för ca 80 år sedan två gentlemän. Den ene hade irrat omkring något år i Afrika för att söka den andre, vilken han hälsade med den historiska korthuggna frasen: "Mr. Livingstone I presume". Från denna plats går nu en järnväg över slätterna rakt österut ned till Dar-Es-Salaam, en pampig tyskanlagd hamnstad. Jag dröjde där ett par dagar för att taga språnget ut till ön och staden Zanzibar. Sedan numera vapenslamret från grymma slavhandlare och de arma slavernas kvidan tystnat, är Zanzibar den verkliga fridens stad där tiden tycks stå stilla. Man kan gå dagar och nätter genom de smala tusen och en nattgatorna med härligt snidade portar till så gott som varje hus och där arabisk och indisk köpenskap bedrives under avmätt tystnad, i så gott som varje hus.

Färden gick vidare och efter 7 veckors strövtåg i Ostafrika var jag åter i Nairobi. Ringen var sluten. I minnet satt outplånligt inristade bilder från afrikansk natur, än överväldigande, än idylliska, och jag behövde bara blunda för att i mitt inre se filmer rullas upp av människor och djur. Här lämnar jag några klipp.

Djurlivet i Afrika, som endast för någon mansålder sedan var myllrande rikt, är som var man vet numera något naggat i kanten dels genom bebyggelsen, dels genom rovdrift. Sedan åtskillig tid tillbaka har emellertid mycket blivit gjort för att konservera viltbeståndet. Det mest kända exemplet är Krueger National Park i Sydafrika (ca 80.000 besökande om året), men därifrån upp över Tanganjika, Kenya, Uganda samt i Belgiska Congo finnas dessutom numera ett stort antal nationalparker och "protected areas", många av betydande utsträckning, där allsköns vilt kan livnära sig, förökas och äta upp varandra, m.a.o. ha det skönt och trivas. Staden Nairobi bl.a. har ett eget, litet men naggande gott reservat. Man kan alltså dåsande på verandan till sitt hotell i Nairobi plötsligen få idén att titta på vilda djur. En bil är lätt att få och så bär det av några kilometer utanför staden, där man kan få sitt lystmäte. Det är ungefär som om man efter en middag på Grands veranda i Stockholm åker upp på Skansen för att se björnar. Skillnaden är emellertid uppenbar: På Skansen är det djuren, som förvaras i burar, medan amatören på vilda djur i Afrikas nationalparker får bekväma sig till att själv förvaras i en

rullande bur av märket Ford el.dyl., som han av goda skäl ej bör lämna i onödan. Den pigga gamla dam, som i sin ägandes rullande bur visade mig Nairobis nationalpark, hade nyligen haft följande upplevelse i denna park. Hon åkte upp till en liten grupp lejon, som endast ägnade henne en mycket förströdd uppmärksamhet. Men en äldre lejonherre greps tydligen av inspektionsbegär, ty han reste sig och gick långsamt fram till bilen, där han lade sig bekvämt tillrätta utmed bilens fotsteg. Inspektionen utföll tydligen till belåtenhet, ty lejonet, av vilket endast svansen syntes, viftade framför fönstret med svanstofsen ej olik en vindrutetorkare. Att sätta igång bilen var riskabelt och den tid, som inspektionen varade, verkade oändlig, som oftast vid inspektioner.

Det är självfallet undantag, att man på detta sätt bokstavligen frotterar sig med djuren, men de behandlas med hänsynsfullhet, så att närbilder äro allt annat än sällsynta. Så hade vi exempelvis turen att få stanna vår bil vid ett anslag "Elephants have the right of the road" för att släppa fram en hjord elefanter på mindre än 100 meters avstånd. Det var däremot en fjärrbild som på mig gjorde det varaktigaste intrycket: Vi hade i kvällningen kommit upp på krönet av en ås och kunde se ut över vida slätter. Där nere, på allra högst någon kilometers avstånd, utvecklades något som mest liknade en kavallerimanöver. Det var flera hjordar av elefanter, vardera om något hundratal djur, som i kolonner långsamt drogo fram i solnedgången - man hörde trumpetanden och ilskna rytanden, här och var glimmade det till från en elfenbensbete.

I den enorma Albert Park på gränsen mellan Uganda och Belgiska Congo växla bilderna rent kaleidoskopartat - än en flock vilda bufflar, som hemskt och stridslustet stirra på besökaren, än i en gyttjepöl en hel svinstia av flodhästar, dansande med endast nosen och kalotten av den väldiga rumpan synlig över gyttjan. Mot denna flegmans apoteos kontrasterade verkningsfullt antilopernas nästan bevingade skutt medan maraboustorkar utförde eskadermanövrar i luften.

Den vite mannen i de svartas världsdel är i ohjälplig minoritet och turisten känner sig mest som en droppe grädde i en försvarlig bunke svartsoffa. Även ett flyktigt turistbesök ger därför osökt anledning till reflektioner över partiklarna i denna svartsoffa, över den svarte brodern och hans öde. Detta lär ju redan enligt gamla testamentet stå i förbannelsens tecken. Man behöver ej heller forska mycket i hävderna för att finna att den natt som i sekler vilat över Afrika dolt allt annat än idylliska förhållanden. Bl.a. Livingstone har vittnat om och avslöjat den tunga atmosfär av vidskepelse och stagnation som rått över negerfolkens liv, om bloddunsten från obeskrivligt bestialiska inbördeskrig och lidanden av alla slag. Relativt nyligen har gryningen, sådan den nu är, brutit in och man får ej undra på, att den svarte brodern är lite konfunderad av det ovana ljuset. Vi äro ju själva ibland kritiska inför en del yttringar av civilisationen och få därför ej heller undra på, att den svarte brodern är misstänksam och ofta spottar åt den nya medicinen. Om man vill se saken ytterligt förenklad och enbart anlägger den synpunkten, att två raser skola leva tillsammans under utförande av visst nödvändigt arbete, kommer man ej ifrån, att den svarte brodern ej är den villige och effektive medarbetaren och att lång tid kommer att förflyta innan han utvecklats därhän. Redan i denna problemets förenklade form myllrar det av svårigheter att finna acceptabla lösningar och mången frågar sig om det kan lösas på evolutionens väg. Engelsmännens kända förmåga att "muddle through" kommer att ställas på hårda prov. Problemet kompliceras ytterligare därigenom att det ej endast gäller motsatsen vitt och svart. Man har också att räkna med det indiska elementet och har alltså att göra med ett trekropparsproblem, vilket åtminstone i den renodlade matematiken anses olösbart.

Sista tidens händelser i Kenya hava ställt hithörande problem i strålkastarbelysning, i det att den stora Kikuyu-stammen befinner sig i jäsning och uppror. Stammen har sina boplatser norr om Nairobi upp mot trakterna av Mount Kenya. Det är väl en ödets ironi att Kikuyu-folket, som förr levde i fruktan för de onda andar och djävlar, varmed de i fantasien befolkade Mount Kenya, nu själva leverera djävlar av kött och blod i form av deras egna ogärningsmän, som flyktat rättvisan

och gömma sig i skogarna runt berget. Frukten för onda andar var emellertid det mindre problemet för Kikuyu, den verkliga faran kom söderifrån, från Massaierna med deras ständiga härjartåg. Den faran är sedan länge borta, när engelsmännen skapat den trygghet, som varit förutsättningen för civilisationens insteg i kolonien. Men det är ju också en ödets ironi, att utvecklingen under skyddet av denna trygghet skapat dagens svårigheter för de båda parterna, vita och Kikuyu.

Jämförda med Kikuyu erbjuda Massaierna en helt annan bild. De valla sina hjordar på de vida slätterna söder om Nairobi och leva ännu den dag som i dag är på fädrens sätt av mjölk och av blod från sin boskap. De förakta "dräktens skökdok" och hava inga som helst bostadsproblem. De unga krigarna bära sina skarp-slipade spjut ej blott till lyst och äro granna att skåda. De herrar, som nått den ålder, då mannen ej längre orkar föregå med dåligt exempel, utan nöjer sig med att giva goda råd, verka akttningsbjudande som f.d. utrikesministrar. Damerna äro tilltalande. Dessa ur många synpunkter sympatiska infödingar hava haft alla förutsättningar att hålla sig undan civilisationens följder, men ack, civilisationen har gett dem så till sägandes ett slag under bältet, i det att syfilis fått en sådan utbredning att mången anser rasens bestånd hotat. En stor filmexpedition från U.S.A. organiseras för att skaffa minnesbilder.

I min beskrivning har jag tidigare låtit Afrikas jättar, Wantussierna, skymta i geografiskt och koreografiskt sammanhang. Det hade varit intressant att få sammanföra dem på en bild tillsammans med deras motsatser, deras avlägsna bryllingar, pygméerna, vilka jag mötte någonstans i Ruwenzoris täta skogsområden. Dessa pygméer fylla väl den olycklige skolgossens försök till förklaring, varför flugorna, trotsande tyngdlagen, kunna gå i taket - "dom ä' så vådligt små så". Formatet tycks emellertid hava varit dem till nytta på många sätt. Kanske är det anledningen till att de lyckats krångla sig ut ur civilisationens gastkramning, alldeles säkert är, att det är dem till ovärderlig nytta vid deras jakter i urskogen, där jägaren av det lilla formatet underligt nog till villebråd väljer djurvärldens största format, elefanten. Insmord med elefantdynga, för att lukta som fint elefantfolk, smyger sig dvärgen under jätten och ränner sitt spjut upp i dennes buk. Man får onekligen respekt för de nakna, skitiga smådjävlar, som äro kapabla till sådana dåd. Detta lär f.ö. vara villkoret för den unge pygméen att få träda i brudstol med ett efter förhållandena lämpat antal ungmör.

I Nairobis flyghamn smälldes locket igen på den stora SAS-lådan, som skulle börja sin raketsnabba färd mot norr. I mitt sinne började minnesbilderna ur Afrika-filmen dämpas av för att lämna plats för andra bilder: blå skuggor av fjällbjörkar på bländande vit skarsnö. Snart skulle jag åter förvaras däruppe i kylskåpet, då och då drömmande om djur och djävlar i Vår Herres drivhus.

Kenya Jan. 1953

Vördsamt

